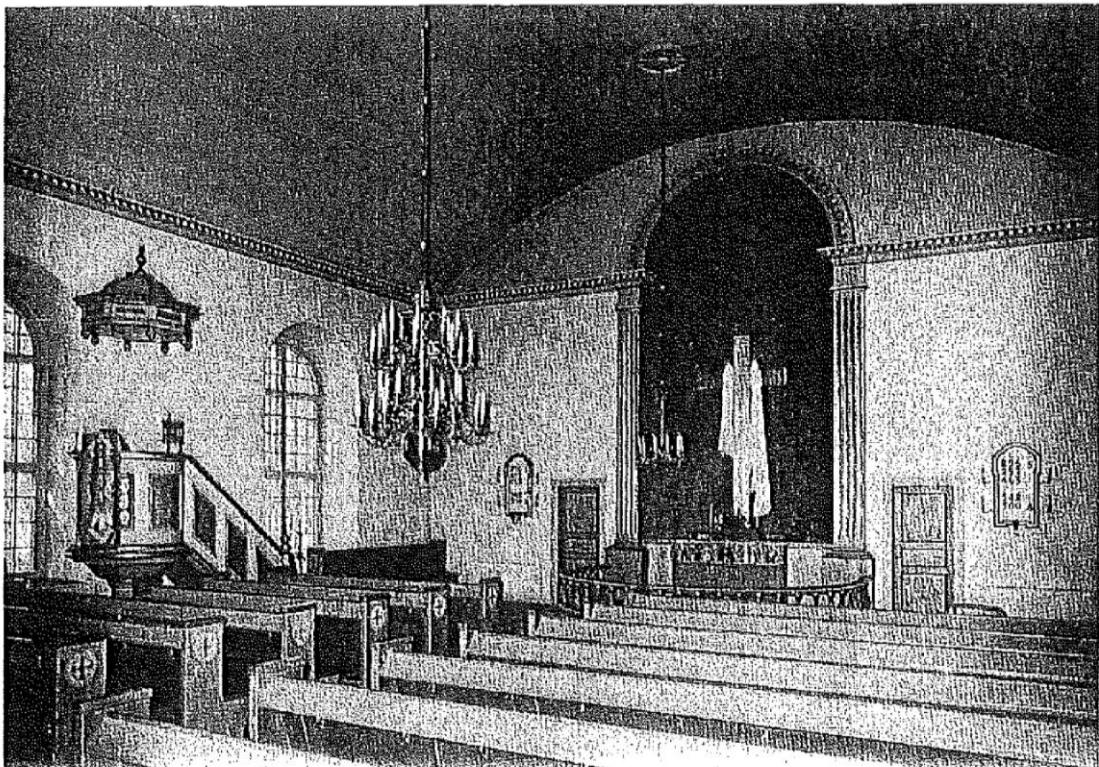

Lena, Bergstena och Fullestads gemensamma kyrka

Lena kyrka har ett vackert läge uppe på en höjd och syns vida omkring, och man instämmer med Paul Nilsson.

*Jag vet, var de fingo sin styrka
De prövade odalmän;
Församlingens vita kyrka
På vallen berättar än;
Vart huvud bedjande böjdes för
klockornas vigda malm,
Mot Himlen all bygden höjdes
Av Spegels jublande psalm.*

Sven Lennermo
1994

Lena, Bergstena och Fullestads gemensamma kyrka

Lena-Bergstena Hembygdsförening, har gjort studier av protokoll och handlingar som hemlånats från Landsarkivet i Göteborg, sökt få fram anledningen till det beslut om sammanbyggandet av Lena, Bergstena och Fullestads kyrkor till en gemensam, samt de gamla kyrkornas öde. Om förhållandena som då rådde, vilka stod i ledningen, hur befolkningen blev ådalagda att skaffa fram material till byggnaden och att deltaga i uppförandet av den. Om svårigheten att få fram kontanta pengar, samt att utse lämplig plats för kyrkan.

Först något om de gamla kyrkorna. Prosten Nordahl som tjänstgjorde i pastoratet 1806-1843 skriver angående det åläggande han fått.

Till underdånigaste åttlydnad av Kungl. Majts genom Högvärdiga Domkapitlets i Skara anbefallna inventering över kyrkorna i Lena församling angående inrede, bildhuggeri, inskrifter, skrudar och silver med mera, enligt cirkulär No 250 av den 27 maj och No 252 av den 17 oktober 1829, har följande blivit upprättat.

Lena Moderkyrka

Inga gamla handlingar finns som kan upplysa om tiden då varken denna eller Bergstena och Fullestads gamla av gråstensberg uppförda kyrkor blivit byggda. Men en Series Pastorum giver tillkänna, att redan 1360 var en pastor vid namn Olaus Petri såsom Kyrkoherde härstädes antecknad.

Kyrkan har på vänstra gaveln ett trätorn med två klockor uti, vilket torn synes vara senare uppförd än själva kyrkan, och uti vilket ett sädesmagasin är inrättat på framlidne Prosten Warholms tid. Inredningen är som uti alla gamla kyrkor med altartavla av trä samt predikstolen med tillhörande timglas på kvinnfolksraden. På vilka båda snyggt bildhuggeriarbete finnes.

Läktare för manskönet vid västra gaveln, en så kallad brudstol på norra sidan om altaret samt klockarstol på södra.

Dessutom två fruntimmersstolar på ömse sidor om den lilla södra dörren. Kyrkan har blivit målad tillika med predikstolen och altartavlan år 1768 av en tysk målare vid namn Durch.

Ingen sakristia finnes, utan blott en avskrankning på norra sidan i koret. 1687 är predikstolen och altartavlan inrättad och prydd på Löjtnant Hjärtas och hans fru Helena Hårds bekostnad samt deras vapen utsirade. De voro ägare till Hvittene Säteri.

Vid altaret finns upprest en stor gravsten över framlidne Översten Saltzburg, som dog 1648 på vilken hans och hans frus bilder är uthuggna, samt hans värja hängande. En gravsten med årtalet 1675 finns lagd innanför södra dörren förmodligen tillhört något förmöget bondfolk.

På den stora klockan i tornet finnes omkring övre delen en oläslig munk- eller runskrift, och på den lilla klockan, som är gjuten i Skara 1748 av Nils Bildsten, finns vanliga inskriptioner och sirater.

En silverkommunionkalk förgylld, med paten inom läderfodral med tillhörande kalkduk utsydd av taft. En ljuskorna av mässing med åtta armar, två mässings- och två tennstakar på altaret. Två nummertavlor med siffror, två penninghåvar med mässinglockor, en dopfunt av sten samt dopskål av tenn.

Bergstena Kyrka

Av gråsten, med särskild klockstapel, varuti hänger en klocka med munkstil omkring, dock utan årtal. Kyrkans inredning och målning är nästan lik Lenas. På predikstolen finns timglas. En stor förgylld silverkalk är skänkt av Assessor Simmingsköld 1778 samt en stor paten med lövverk varpå årtalet 1746 finnes graverat. En liten förgylld kalk av paten, en oblatask av elfenben, en av trä. Familjegrav finnes under golvet i koret.

En dopskål av tenn, en förtent koppartratt och behövliga vinkärl, en mässingaln samt nödiga redskap. En penninghåv med vidhängande klocka av silver. Ett större kyrkoskrin med lås, ett mindre kassaskrin med tre lås. Ett sädesmagasin under nuvarande pastors tid.

Fullestads Kyrka

Av gråsten med särskild klockstapel, varuti hänger en klocka som är gjuten i Skara av N Bildsten den 8 augusti 1771 med vanliga påskrifter och sirater. Inredningen är gammal och målningen på predikstolen och altaret är nästan avfallen. På norra sidan av altaret hänger Krusebjönska vapnet i stor skala med årtalet 1660 som den enda läsliga av inskriptionen under det samma.

Under altaret finns en liten förgylld kalk och paten med bokstäverna S.A.B.C.B. på kalken och I.C.B. på paten. En oblatask av silver. En förtent koppardopskål, en mässingsaln, en kista med lås och gångjärn, en nummertavla med 44 mässingsiffror, penninghåv med vidhängande mässingsklocka. Behövliga vinkärl av glas och nödvändiga gravredskap finns. Ett sädesmagasin under läktaren med lås och gångjärn inrättat under nuvarande pastors tid.

Hur gick det med de gamla kyrkorna?

Lena kyrka låg öster om prästgården på Stommens marker. Den revs 1835 och allt användbart material kom till användning vid den nya kyrkans byggnation. Marken där kyrkan låg såldes till dåvarande ägaren till Stommen, Petter Borgman, för 100 R D Bco. På platsen är rest en minnessten med följande text.

"Detta är helig mark här har Lena gamla kyrka uppförd under 1300-talet legat till år 1835 därom vill denna sten rest 1958 minna."

Även en gammal gravsten med årtal 1705 minner om den gamla kyrkplatsen.

Bergstena kyrka låg på Storegårdens marker, såldes 1843 till Kapten von Mentzer på Kolbäck. Kyrkan revs och materialet kom till användning vid ett ladugårdsbygge på Kolbäck.

1952 restes ett träkors på kyrkplatsen för att minna om ett helgat område. Två år senare sattes utgrävningarna igång.

Kyrkoruinen avtorkades så att murarna kom fram. De mäta 16,5 meter i längd och 12 meter i bredd, ingång i söder, inga spår efter vapenhus eller sakristia. Vid utgrävningen gjordes flera fynd särskilt en stocksylinder med hål i. Det antages och är sannolikt också ett bevis för att Bergstena haft en stavkyrka som ursprungstempel. Klockstapel med klockan kom till 1959. På sin ena sida är klockan försedd med reliefskrift med följande ordalydelse:

"Denna klocka tillhörande Bergstenas församling, är gjuten 1959 som ersättning för den år 1449 gjutna men som år 1902 spruckit och då överlämnats till Statens Historiska Museum i Stockholm."

På andra sidan är en av kyrkoherde Danielsson skriven vers förevigad.

*"Här våra fäder haft sin kyrka
Här hämtat mod och levnadsstyrka
De firar nu sin kyrkogång
Högt ovan jordens kval och tvång
Må sena tiders barn med ödmjukt sinne
Till Herrens ära vårda deras minne
Och klockan ringa om Guds frid
I denna bygd från tid till tid."*

Fullestads kyrka såldes till Kapten Bauer, Lagmansholm. Den blev ej riven men mycket förfallen, den användes en tid som sockenmagasin. Kyrka och klockstapen med klocka skänktes 1868 tillbaka till Fullestads församling av Kapten Bauer. Klockan som gjöts 1841, bär följande inskription:

"Given till Fullestads församling av ägaren till Lagmansholm, Capitenen vid Kongl. Västgöta Dals Regemente och Kullings Kompani, Johan Jacob Bauer, dock äga socknens invånare icke rätt att sälja, bortbyta eller ur socknen bortföra klockan och varda dessutom skyldiga i olyckshändelse en dylik klocka med denna inskription återställa."

På den andra sidan av klockan kan man läsa:

*När mitt ljud ditt öra rör
Skynda dig till Herrans hus
Där man Herrans sanning hör
Och uppbygges av dess ljus
Helgedagen fira så
Att du Herrans nåd kan få.*

Beslut att renovera kyrkan för att återanvändas för gudstjänster togs 1908. Efter en grundlig resaturering kunde den åter tagas i bruk, och invigningen förrättades av biskop Danell, Skara, den 19 oktober 1913.

Förberedelser, beslut och protokoll för den nya kyrkan

Första gången en sammanbyggnad av de tre kyrkorna nämns är från ett protokoll fört vid Prostvisitation den 27 november 1808.

Paragraf 16

Majoren och Riddaren von Mentzer väckte förslag till fråga om sammanbyggnad av de tre församlingskyrkorna Lena, Bergstena och Fullestad i en framtid då man hade funnit skötsel så allmänt tryckande att frågan var sund och billig i anseende till ombyggnad. Ingen motsägelse gavs o.s.v.

Frågan kom igen vid Prostvisitation den 15 och 16 juni 1817 som förrättades av Kontraktsposten Petter Roth från Hol och Kyrkoherde Johan Kjellberg från Närunga.

Paragraf 3

Sedan kvinnfolken trätt ut ur kyrkan framställdes av visitatorn den frågan, i vad tillstånd kyrkorna är om de för församlingarna är rymliga, behövs utvidgas, sammanbyggas och huruvida kyrkogårdar hållas vid makt?

Svarades vad Långareds kyrka angår, är det redan beslutat vid en sockenstämma den 16 mars 1817 att en kyrka av sten skall uppbyggas därstädes.

Prosten Nordahl: Återstår ännu en bön för mitt hjärta och en förmån för mina här boende älskade åhörare, vilka jag före min bortgång från denna församling önskade åtminstone få grundlägga. Om försynen ej låter mig överleva den efterlängtdade dagen av den uppfyllelse, den nämligen att få dessa tre socknars små och mörka stenkyrkor, sammanbyggda till en enda rymlig och prydlig moderkyrka. Jag har så mycket mer anledning bliva understödd i denna min önskan, som frågan om dessa tre kyrkors sammanbyggnad redan 1808 vid dåvarande prostvisitation blev väckt. Lena kyrkas bristfällighet på norra långväggen, sammanlagt med dessa ringa utrymme och mörkhet. Som moderkyrka betraktat för en församling på 2500 innevånare.

Till förekommande av de invändningar som ännu kunna möta, får jag nämna att Lena kyrkokassa för närvarande äger 247 R.B. 18 sk 2 rst. Bergstena 231:18 och 2. Fullestad 238:38 och 5. Summa 717 R.B. 26 sk 9 rst.

Härtill kommer överflödigt silver, klockor, klädsel, inredning m.m. som kan förvandlas i penningar. Därför bör allt detta göra en tämligen betydande tillökning till byggnadsfonden. Stambok och kollekt hoppas jag även genom Kunglig nåd härtill skulle kunna vinnas. Att detta vid närvarande tillfälle måtte bliva ett bland överläggningsärendena önskas och förmodas. Denna disposition bifölls enhälligt och beslöts att till byggandet giva 2 R.B. på varje helt hemman i 4 år räknat från denna dag. Vilken summa för varje år förräntats till dess kyrkobyggnaden börjar. Dessutom för enskild räkning, lovades till detta hedrande ändamål givas av Herr Majoren och Riddaren Adolf von Mentzer 66 R 32 sk. Banko. Herr Johan Reinhold Bauer 100 R.Banko. f.d. Kaptenen Per G. Hofflander 66 R.B. Banko 32 sk. Jan Peter Borgman 100 R.Banko med det förbehållet att gamla kyrkogården skulle tillfalla Stommen som evärdlig tillhörighet. Hovrådet Kommisarien Peter Alb. Ryberg i händelse han vistas i församlingen då byggnad pågår 50:- R.B. Herr Prosten J.N. Nordahl skänker all den utmark som på södra heden till hemmanet Strömsberg hörer. Vad den nya kyrkogården beträffar så blir den anlagd efter Kunglig Majts. nådiga skrivelse av den 18 oktober 1815.

**År och dag som förut
Petter Roth och Johan Kjellberg**

Men det uppstod snart missnöje med de beslut som fattades vid prostvisitationen 1817. Redan året därpå framställdes dessa till Kyrkoherde Nordahl som den 20 september meddelar följande:

"Undertecknad ordförande tillkännager att några av socknens ledamöter varit hos honom och påstått, att de icke allena vilja avsäga sig avgiften att i fyra år lägga två Rdn Bco på varje helt hemman, som vid prostvisitationen den 15 juni sistlidna år enhälligt blivit beviljat. Såsom fond till dessa tre kyrkors sammanbyggnad, utan även helt och hållet protestera mot samma visitationsprotokolls beslut."

Slutligen begärde ordföranden att den eller de, som funno sig befogade att anföra klagomål mot Herr vice Kontraktsprosten Roths visitationsprotokoll nu skulle anmäla sig: var på sockenmännen enhälligt yttrade sig: *Det kan väl ingen göra!* Men fortsättning skulle följa.

År 1818 den 13 december blev erhållen skriftlig anmodan av Herrar Majoren och Riddaren Adolf von Mentzer till Kolbäck och Herr Johan Reinart Bauer till Lagmansholm. Extra sockenstämma hållen i Lena kyrka med Lena, Bergstena och Fullestads invånare, som mangrant var närvarande. Och vilken sockenstämma förut i laga ordning från predikstolarna blivit kungjord, varvid följande omständigheter föredrogs:

1. Rörande den vid Prostvisitation sistlidet år beviljade avgiften av 2 R.B. på varje helt hemman till byggnadsfond för dessa tre kyrkors sammanbyggande; Så tillkännagav Pastorn, att det varken voro honom eller någon annan inom församlingen tillståndigt, att häva eller förändra ett laga i kraft vunnet frivilligt protokolls beslut.

Mentzer och en stor del av församlingen:

Att de ej kunna bestrida avgiften utan vilja ansvara densamma med sin jord, och endast uppskov därmed hava, tills Kong. Majt. i nåd beviljat den underdånigt sökta Stambok och Kollekten, till denna kyrkas sammanbyggnad.

Av protokollet framgår: Att inget egentligt beslut fattades.

Protokoll från den 19 mars 1820 i Lena kyrka.

Då allt vad till gudstjänster hörde, var förrättat och församlingens Herrar Possessionater jämte övriga sockeninvånare intagit sina platser, framställde sig under tecknad ordförande i koret och uppläste tre skrivelser:

Nordahl:

1. Kung, Majts. nådiga stadfästelse om sockenkyrkornas sammanbyggnad, som således bifallit vår önskan.
2. Prostvisitations protokoll i samma ämne av den 15 juni 1817.
3. Följande eget anförande till protokollet.

Sedan några av socknarnas innevånarna obetänkta och överlagda samråd att vilja bestrida det frivilliga och otvungna beslut, som vid Prostvisitationen den 15 juni 1817 blivit beslutat, rörande de tre kyrkornas sammanbyggnad till en rymlig och prydlig kyrka grundat på de billiga skäl och anledningar som i nämnda protokoll är intagna, tvistigheter uppkommit ibland dessa församlingars medlemmar, vilka alla borde vara eniga i en sak, som rörer Guds äras befrämjande samt närvarande och tillkommande medvarelses till nytta och glädje. Har jag såsom förtalad till heder och ära, uti klagaranas förmättna och osannfärdiga klagoskrift. Måste jag inför kungliga tronen framlägga sanningen i sin fulla dager mot dessa mina belackare.

Häruti understödd av ej mindre än två höga auktoriteter, nämligen K.H.B. i länet och det Högväldiga Domkapitlet i Skara samt Kronobefallningsmannen i orten Herr Assesor Ekman. Vilka alla insett sanningen och bestyrkt billigheten i min

förklaring som de uti sina underdånigaste utlåtande inför tronen även framlagt. På dessa skäl har vår allra nådigaste Herre och Kung, som dessutom själv upptager och önskar, att överflödiga kyrkor i hans rike sammanslås. Och ej annat velat än omintetgöra klagandenas uppsåt, och således allra nådigast bifallit vår önskan som är för sammanbyggnaden, varom vi nu uti nådigt utslag blivit, till nådigaste åttlydnad och underrättelse. Glad och tillfreds mot den höga och nådiga upprättelse jag vunnit över våra motståndare, som är en sanningens och rättvisans framgång, har jag därför genom lagligt tillkännagivande från predikstolen låtit kalla dessa socknens Herrar Possessionater och övriga Hedersvärda innevärnare till allmän sockenstämma idag, för att såsom redliga undersåtar och värddiga medlemmar av en kristen församling.

Samråda, överenskomma och besluta om detta vårt gemensamma viktiga företag rörande kyrkornas sammanbyggnad.

Paragraf 1.

Pastorn ville att någon man i var församling skulle uppbära de beslutade 2 R.B. per helt hemman.

Mentzer med flera ville att som tidigare föreslagits, att ansvara med sin jord till rikskollekt blivit beviljad: Så bleve och beslutet.

Paragraf 2.

Som församlingarna hitintills ej varit ense om vilken av de två föreslagna ställena, nämligen den så kallade Södra Heden (Lena hed) eller den norra, (norr om Östadkulle) skulle utses till platsen för nya kyrkans uppförande.

Pastorn anmodade de närvarande att denna sak nu avgöra.

-----oenighet-----. Då tillkännagavs, att på Östad Mellomgårds ägor, mellan Trossboden och stora landsvägen skall vara en hög vacker och torr plats tjänlig att bygga den nya kyrkan på.

Som ägaren vill avstå emot den mark i byte, som pastor Nordahl på Södra Heden skänkt till nya kyrkans behov. Detta förslag antogs med bifall-----.

Paragraf 3.

Frågades om nu församlingarnas invånare önskade i undernådighet ansöka om stambok och kollekt över hela riket till förestående kyrkbyggnad; bejakades enhälligt.

1826 blev kontraktsprosten Petter Roth förordnad av Kung. Majt. att hålla stämma med de tre församlingarna den hölls i **Fullestads kyrka** den 17 september. Där skulle undersökas vilka anstalter som var vidtagna för sammanbyggnaden; Tre skriftliga anförande inlämnades som här återges i korthet.

A. Bauer Lagmansholm: Byggandet måste uppskjutas då pengar saknas och allmänheten saknar möjlighet att skaffa pengar. Föreslår att det tidigare beslutet om samling av 2 R.B. ändras til 1 R.B. per hemman. De gamla kyrkorna underhålles. Nuvarande kassor redovisas.

B. Rydberg Lena Prästgård: Ärendet dåligt förberett - Ingen insamling sker - Redogörelse för nuvarande kassor saknas - Platsen ej bestämd - Bygget ej kostnadsberäknat.

C. Borgman, Stommen: Påminde om det enhälliga beslut 1817, om den insamlingen hade verkställts som då beslöts, samt de medel vi äga i kyrkokassorna, plus de i underdånighet sökta stambok och kollektmedel i hela riket. Så kunde snart en och var innevånare få hugna sig av ett prydligt Herrans tempel.

Herr Borgman tyckte att samlingen av 1 R.B. var för liten då de tre socknarna tillsammans blott utgjorde 30 hemman. Men allmogen stödde Bauers förslag. En byggnadskomite valdes med uppgift att samla pengar samt utse byggplats.

